

Издөнүүчү Осмоналиева Сабира Чоёновнанын «ЖОЖдордун педагогикалык факультетинде болочоктогу мугалимдин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн илимий негиздери» деген темала (13.00.02) – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациялык ишине жана авторефератына

РАСМИЙ ОШОНОНТТИН ПИСИРИ

Ишодоо үчүн тандалып алынган теманын актуалдуулугу. Тандалып алынган проблема Кыргызстандын билим берүү системасындагы көйгөйлүү маселелердин бири. Жогорку окуу жайларынан педагогикалык факультетинде болочоктогу мугалимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүү бүгүнкү күндүн зарыл талаптарынын бири. Анткени, азыркы учурда жазуу маданиятынын алкагындагы сулуу, кооз, сабаттуу жазуу искусствосунун начарлап кетүүсү, кесиптик даярдыктын алсыздыгы, билим берүүнүн жетиштүү даражадагы деңгээлинин начар көрсөткүчү, жазуу маданиятын өркүндөтүү чөйрөсүндө атайын даярдыктын начардыгы, ЖРТ аркылуу кабыл алынган студенттердин каллиграфиялык даярдыгынын талапка ылайык эместиги олуттуу боштуктардын бири. Ошондуктан, диссертант тарабынан илимий талдоого алынган бул тема чынында актуалдуу. Айрыкча, башталгыч класстын болочок мугалимдери башталгыч класстын окуучуларынын жазуу маданиятын алгачкылардан болуп калыптандырууну устаттар. Ал эми жазуу маданияты коомдо, билим берүү системасында маалымат жеткирүүчүлүк, маалыматты түшүнүүчүлүк, таанымдык, иш-аракеттик (прагматикалык), рационалдык жана мемориалдык функцияны аткараары баарыбызга маалым.

Демек, Осмоналиева Сабира Чоёновнанын «ЖОЖдордун педагогикалык факультетинде болочоктогу мугалимдин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн илимий негиздери» деген аталыштагы диссертациясында актуалдуулук катары көрсөтүлгөн көрүнүштөр бүгүнкү күндүн көйгөйлүү маселеси. Тактап айтканда, болочоктогу башталгыч класстын мугалими адистигине тапшыра турган абитуриенттер учурдагы кыргыз коомунда ЖРТнын негизинде кабыл алынуусу, алардын жазуу маданиятынын (кооз, сулуу, сабаттуу жазуусу) динамикасынын эске алынбагандыгы, анын кесепети жогорку окуу жайынын педагогика факультетине кабыл алынган студенттердин жазуу маданиятынын жазуу талабына шайкеш келбегендиги, ошого байланыштуу жазуу маданияты (каллиграфиясы) ар түрдүү деңгээлде калыптанып калган болочок мугалимдердин жазуу маданиятын талапка ылайык өндөө маселеси, болочок

КЫРГЫЗ ДАМУУ АКАДЕМИЯСЫ

№ 159 -14-02 2025

маданиятын өркүндөтүүнүн илимий негиздери» деген аталыштагы диссертациялык ишинде сунушталган илимий жоболорун, изилдөө ишинин жыйынтыктарын, сунуштарын жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринин башталгыч класстын болочок мугалимдерин даярдоочу профессордук-окутуучулук курамы жана жалпы эле методист-мугалимдер пайдалануу менен болочоктогу мугалимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн сапатын жогорулатууга теориялык негиз катары колдонушат. Диссертациянын авторефератында изилдөөнүн мазмуну чагылдырылып, болочоктогу мугалимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн илимий талдоолорунун кыскача мааниси камтылган. Диссертациялык иштин биринчи главасында анализденген теориялык ойлор, кийинки главаларда илимий эксперименттен өткөрүлгөндүгү жана анын тыянактары жазылган.

Жарык көргөн илимий эмгектеринин саны – 12 жана бул эмгектер диссертациялык иштин темасынын алкагында жазылып, УАК талап кылган илимий басылмаларда жарыяланган.

Диссертант тарабынан илимий талдоодон өткөрүлгөн эмгекте жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринин башталгыч класстын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн олуттуу маселелери ийгиликтүү анализденүү менен бирге, диссертациялык иштин жалпы сапатын төмөндөтпөй турган кемчилдиктерди да атай кетүүгө болот:

1. Диссертациялык иште колдонулган адабияттардын тизмесинде Кыргызстандагы педагог окумуштуулардын эмгектеринин санынын аздыгы.

2. Диссертациялык иштин орфографиялык, пунктуациялык, стилистикалык сабаттуулугуна көңүл буруу.

3. Диссертациялык иштин корутундусун УАКнын жобосуна ылайык тариздөө ж.б.

Жогоруда белгиленген кемчиликтер диссертациялык иштин деңгээлине таасирин тийгизбейт жана сунуш иретинде айтылгандыгы белгиленет. Биринчиден, Кыргызстандын педагогика илимине салым кошкон окумуштуулар түздөн-түз жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринин башталгыч класстын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүү багытында илимий эмгектерди жазбаганы менен анын алкагындагы маселелерди илимий өңүттө анализдеп келишкендиктен, алардын эмгектерин түздөн-түз пайдалануу сунушун баса белгилейм.

Экинчиден, диссертациялык иштин темасы өтө кеңири тема болуп саналгандыктан, диссертациялык иште баарын камтуу аракетин байкалат жана ошол эле учурда чар жайыт ойлор да кездешет. Бирок, диссертант негизги максат катары койгон кесиптик даярдоо учурунда башталгыч класстардын болочоктогу мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн теориялык

орфографиялык, грамматикалык, стилистикалык, дидактикалык изилдөөлөрүн пайдалануунун анализи, жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн илимий-дидактикалык негиздери, жазуу маданиятын өркүндөтүү учурунда башталгыч класстын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүү багытындагы теориялык-усулдук талдоолор берилген.

Диссертациялык иштин экинчи главасында - «Болочок мугалимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүү боюнча жүргүзүлгөн педагогикалык эксперимент, анын натыйжалары» жазуу маданиятынын табияты, маани-маңызы жана мүнөздөмөсү сүрөттөлөт, жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн илимий методикалык жана педагогикалык шарттары ачылган, ошондой эле жазуу маданиятын ар түрдүү стилдеги жазуу тексттерди жаздыруу аркылуу жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн ыкмалары иштелип чыккан, жазуу ишин жөнөкөй текст жазуудан татаал текст жаздыруу аркылуу өнүктүрүү каралган, башталгыч класстын болочоктогу мугалимдерине ар түрдүү стилдеги жазуу тексттерин жаздырууга көнүктүрүүнүн өбөлгөлөрү ачылып берилген.

Диссертациялык иштин экинчи главасында - «Болочок мугалимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн технологиялары» башталгыч класстын болочок мугалимдеринин жазуу маданияты кесиптик - педагогикалык маданият менен диалектикалык биримдикте каралган. Болочоктогу башталгыч класстын мугалимдеринин жазуу маданияты функционалдык жана структуралык компоненттерди камтый тургандыгы илимий өңүттө талданган. Андан сырткары, жазуу маданиятын өркүндөтүүгө өбөлгө болуучу принциптер катары бүтүндүк, үзгүлтүксүздүк, ырааттуулук, интегративдүүлүк принциптери иликтенип, баалоо критерийлери сунушталган.

Алынган жыйынтыктардын практикалык баалуулугу. Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүү боюнча изилдөөнүн теориялык жоболорунун, корутундуларынын, аныкталган эксперименталдык конкреттүү усулдук сунуштарынын жана талапка ылайык жазууну калыптандыруу үчүн талап кылынган педагогикалык шарттардын практикадагы орду өтө чоң болгондуктан, болочок мугалимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүү боюнча диссертациялык иште сунушталган илимий ыкмалар, технологиялар, моделдер, педагогикалык шарттар, каражаттар, жазуу көндүмдөрү, тапшырмалары, көнүгүүлөр топтомдору болочок мугалимдин кесиптик-педагогикалык жана жазуу маданиятынын өнүгүшүн камсыз кылат. Талапка ылайык сулуу жазуу программалары, анын алкагындагы атайын берилүүчү тексттер башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өнүктүрүү деңгээлин аныктоо үчүн критерий жана баалоо аппараты болуп саналуу менен бирге, адистин кесиптик калыптанышына эксперттик баа берүүнүн курамдык бөлүгү катары кызмат кылат.

Издөнүүчү Осмоналиева Сабира Чоёновнанын «ЖОЖдордун педагогикалык факультетинде болочоктогу мугалимдин жазуу

Изилдөөнүн максаты катары – кесиптик даярдоо учурунда башталгыч класстардын болочоктогу мугалимдеринин жазуу маданиятынын теориялык жана эксперименталдык жактан негизделген педагогикалык шарттарын жана моделин түзүү көрсөтүлгөн.

Изилденүүчү проблемага, объектке, предметке, максатка ылайык төмөнкү изилдөө милдеттери алдыга коюлган:

1. Жазуу маданиятын өнүктүрүү боюнча заманбап илимий-педагогикалык, илимий-методикалык лингвистикалык, адабий-педагогикалык жана психологиялык-педагогикалык багыттардын, ошондой эле окуу-нормативдик документтердин (мамлекеттик стандарттар, окуу программалары жана окуу адабияты) жетишкендиктерин талдоо, жалпылоо, системалаштыруу. Кыргызстандын мектептеринде болочок башталгыч класстардын мугалимдеринин жазуу маданиятын калыптандыруунун өзгөчөлүктөрүн аныктоо. Жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринде билим алышкан башталгыч класстардын болочоктогу мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүү боюнча илимий өнүттө изилдөө жүргүзүү жана анын теориялык жана методологиялык өбөлгөлөрүн аныктоо.

2. Жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринин кесиптик-педагогикалык маданиятынын курамдык бөлүгү катары мектептердин келечектеги башталгыч класстарынын мугалимдеринин жазуу маданиятын калыптандыруунун илимий негиздерин жана педагогикалык шарттарын аныктоо. Жазуу маданиятын өркүндөтүү боюнча тренингдерди, технологияларды иштеп чыгуу: башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өнүктүрүү моделдери, акыл-аракет компонентинин жана жазуу маданиятынын негизинде методикалык жазуу тапшырмаларынын жана көнүгүүлөрдүн комплекси, окутуунун интерактивдүү ыкмалары, ролдук жана функционалдык оюндардын сценарийлерин, ошондой эле башталгыч класстардын болочок мугалиминин жазуу маданиятын өркүндөтүү үчүн педагогикалык шарттарды ишке ашыруунун методикалык тутуму.

3. Келечектеги башталгыч класстардын мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүү моделинин натыйжалуулугун аныктоо, изилдөөнүн критерийлерине жана баалоо базасына негизделген педагогикалык эксперименттин жүрүшүндө технологияларды колдонуу жана тренингдерди өткөрүү. Кесиптик даярдоо процессинде болочок башталгыч класстардын мугалимдеринин жазуу маданиятын өнүктүрүү боюнча методикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

Диссертациялык иштин биринчи главасында - «Болочок мугалимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн теориядагы жана практикадагы абалы» жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн проблемалары, жогорку окуу жайларындагы башталгыч класстын болочок мугалимдерин адис катары калыптандыруу жараянынын окуу пландарында жана жумушчу программаларында Ата мекендик жана чет элдик окумуштуулардын

мугалимдердин жазуу маданиятын калыптандыруу үчүн билим берүү стандартында белгиленген сааттын өлчөмүнүн аздыгы диссертант тарабынан изилденген проблеманын актуалдуулугун шарттап турат. Көйгөйлүү маселе катары иликтенген бул маселени илимий өнүктө талдоонун натыйжасында болочоктогу мугалимдердин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн бир катар илимий ыкмалары, технологиялары жана моделдери сунушталып, жалпы жыйынтыктар, корутундулар, практикалык сунуштар жана адабияттардын тизмеси берилген.

Диссертациялык иштин жаңылыгы төмөнкүлөр менен аныкталат:

- диссертацияда жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн Ата мекендик жана чет өлкөлүк ыкмаларында болгон айырмачылыктар, жазуу коммуникациясынын көндүмдөрүн жана аны өркүндөтүүнүн натыйжалуулугуна олуттуу таасир тийгизген айырмачылыктар ачылган;

- башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн моделдери системалуу, ишмердик, аксиологиялык, рационалдык, маданий мамилелердин негизинде иштелип чыгып, татаал түзүмдүк компоненттерди (баалуулук-мотивациялык, когнитивдик, рационалдык-ишмердик, жана натыйжалуулук) камтыган татаал система катары конструкцияланган;

- башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн моделдерин маданияттуу жазуу-ишмердик компоненттин негизин түзгөн жазуу көндүмдөрүнүн үлгүлөрүнүн комплекси аныкталды: жазуу маданиятынын эволюциясын эске ала билүү (кенже мектеп окуучулары); рационалдык ишмердүүлүк аркылуу ар кандай деңгээлдеги жазуу системасында колдонулуучу тажрыйбаны жекелештире билүү (кенже мектеп жашындагы балдардын жазуу маданиятынын өзгөчөлүгүн аныктай билүү);

- жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттериндеги кесиптик-педагогикалык маданияттын курамдык бөлүгү катары башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин жазуу маданиятын өнүктүрүүнү камсыз кыла турган педагогикалык шарттар аныкталды жана негизделди: жалпы жазуу, маданий, каллиграфиялык жана психологиялык-педагогикалык билимдерди интеграциялоо; билим берүү жараянына катышуучу болочок мугалимдердин жазуу маданиятынын гуманисттик багытына, окутуучунун фасилитативдик позициясына багыт алуу менен субъектик мамилелерин ишке ашыруу; билим берүү жараянынын катышуучуларынын маданияттуу жазууну өздөштүрүүчүлүк өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылуучу билим берүү-издөө рационалдык-жүрүм-турумдук, маданий багыт; студенттердин талапка ылайык жазуу иш-аракеттерин калыптандыруу; маданияттуу жазууда студенттердин субъективдүү тажрыйбасын максаттуу актуалдаштыруу.

жана эксперименталдык жактан негизделген педагогикалык шарттарын, ыкмаларын, технологияларын жана моделдерин иштеп чыга алган.

Жалпылап айтканда, Осмоналиева Сабира Чоёновнанын «ЖОЖдордун педагогикалык факультетинде болочоктогу мугалимдин жазуу маданиятын өркүндөтүүнүн илимий негиздери» деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациялык иши жана авторефераты Кыргыз Республикасынын Улуттук аттестациялоо комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу тартиби жөнүндөгү жобосунун» талаптарына ылайык иштелип чыккан эмгек болуп саналат. Изилдөөнүн автору Осмоналиева Сабира Чоёновна аталган адистик боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент:

Чыманов Женишбек Арыпович
педагогика илимдеринин доктору,
Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук
университетинин филологиялык билим
берүүнүн технологиялары кафедрасынын
профессору

К. Чыманов
Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети
Филологиялык билим берүүнүн технологиялары кафедрасынын профессору

Дата поступления
отзыва в ДС 013.23.673
14.02.2025г

секр. О. Осмурбаева

АРАБАЕВНЫН КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМ И. АРАБАЕВА
АСТЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ТАБЕРЯЮ

А.Б. А.